

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Боровика Андрія Володимировича на дисертаційне дослідження Мулика Олександра Романовича «Правове забезпечення запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони України», подане до захисту на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Корупція на сьогодні є однією з найбільших загроз, які стоять перед суспільством і державою в Україні. Навіть після початку повномасштабного вторгнення російської федерації в лютому 2022 року проблема корупції продовжує посідати одне з головних місць серед факторів занепокоєності та невдоволеності громадян. Це свідчить також про те, що реформа антикорупційних органів, започаткована в 2014 році, потребує подальшого впровадження та вдосконалення як правових засад функціонування суб'єктів боротьби з корупцією, так і практичної діяльності таких суб'єктів.

Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура як органи, що покликані захищати законні інтереси держави і суспільства, входять до сектору національної безпеки та оборони України. Сили, що складають цей сектор, їх діяльність та взаємозв'язки створюють велику сферу суспільних відносин, належна робота якої дуже важлива в умовах воєнного стану. Однак і ця сфера не позбавлена корупційних ризиків і проявів корупції, що особливо посилилися зі зміщенням центру державного фінансування на оборонні й безпекові потреби.

Саме удосконаленню правового забезпечення заходів із запобігання корупції в сфері національної безпеки і оборони України і присвячена дисертація Мулика О. Р., що підтверджує актуальність дослідження надважливого для держави питання в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертаційної роботи та наукових публікацій дисертанта свідчить про логічність викладення результатів дослідження, а також показує, що

визначені Муликом О. Р. мета, об'єкт, предмет і завдання дослідження дозволяє в повній мірі розкрити обрану тему дисертації.

Об'єктом дослідження складають правові відносини у сфері запобігання і протидії корупції в складових сектору безпеки і оборони України.

Предметом дослідження є правові засади запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану.

Основні наукові результати дисертаційного дослідження Мулика О. Р. висвітлено в трьох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, а також в п'яти тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Викладене дає підстави стверджувати, що дисертація Мулика О. Р. «Правове забезпечення запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони України» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація присвячена дослідженню правового забезпечення запобігання корупції в сфері національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. Актуальність обраної дисертантом теми дослідження не викликає сумнівів, відповідає викликам сучасності та завданням з удосконалення норм вітчизняного законодавства й підзаконних актів, що регулюють діяльність суб'єктів із запобігання корупції.

Удосконалено понятійно-категоріальний апарат, зокрема тлумачення таких понять, як «адміністративно-правова природа», «заходи із запобігання корупції», «національна безпека», «національна оборона», «державна безпека», «сфера національної безпеки і оборони України», удосконалено розумінню сутності поняття «громадський контроль». Автор також удосконалює тлумачення корупційного ризику, який пропонується розуміти як сукупність певних умов і обставин, що можуть призвести до вчинення корупційного злочину або корупційного правопорушення, організації корупційних схем тощо.

Дисертант пропонує й удосконалює низку класифікацій визначень і дій, пов'язаних із запобіганням корупції. Наприклад, автор здійснює класифікацію адміністративно-правових заходів із запобігання корупції, які він розподіляє: за характером дій; за охопленням суспільних відносин; за призначенням; за спеціалізацією; за об'ємом; за межами здійснення. Автор також розподіляє напрями діяльності суб'єктів із запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони на зовнішню, міжсуб'єктну та внутрішню діяльність.

На основі дослідження порядку проведення медичного огляду осіб, які перебувають на військовому обліку, визнання їх придатності або непридатності до військової служби та надання їм відстрочок від призову на військову службу систематизовано рівні можливих проявів корупції, а саме: I рівень – корупційні ризики під час проходження військовозобов'язаними медичного огляду в окремих лікарів, що входять до складу ВЛК районних ТЦК та СП; II рівень – корупційні ризики під час підготовки лікарем-членом призовної комісії подання щодо придатності військовозобов'язаного до військової служби; III рівень – корупційні ризики під час проведення медичного огляду ВЛК ТЦК та СП АР Крим, обласного, Київського та Севастопольського міських ТЦК та СП призовників, які визнані непридатними до військової служби ВЛК районних ТЦК та СП; IV рівень – корупційні ризики під час оформлення рішень призовних комісій щодо взяття осіб на військовий облік або виключення з цього обліку; V рівень – корупційні ризики під час оформлення районними ТЦК та СП відстрочки від призову.

Дисертант також визначив шлях регулятивного запобігання корупційних ризиків під час розроблення технічних специфікацій на товари оборонного призначення, який полягає у встановленні певних обов'язків, обмежень та заборон у процесах розроблення технічних специфікацій та аналогічних документів відповідними структурними підрозділами сил сектору національної безпеки і оборони, а також надання цим процесам більшої прозорості, для чого автором було розроблено відповідний проект Порядку розроблення технічних специфікацій на товари оборонного призначення.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи Мулика О. Р. не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформовано відповідно до отриманих результатів, у дисертації чітко простежується логічний ланцюг від виявлення проблемних моментів у законодавстві чи діяльності певних практичних підрозділів до їх вирішення шляхом пропозицій удосконалення правового забезпечення запобігання корупції в сфері національної безпеки та оборони.

Обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, також забезпечена аналізом актуальних пропозицій законодавців щодо удосконалення норм права, а також оперативним внесенням до тексту дисертації правових новел.

Отже, результати дисертаційного дослідження Мулика О. Р., які винесено на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як: порівняльно-правовий, формально-юридичний, аналізу, синтезу, опису, групування, правотворчості. Емпіричну базу дослідження становлять наукові напрацювання щодо практики запобігання проявам корупції у сфері національної безпеки і оборони України, дані досліджень Національного антикорупційного бюро України щодо проявів корупції у сфері безпеки державного кордону в умовах воєнного стану.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: *законотворчій діяльності* – для підсилення адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень в умовах воєнного стану, удосконалення діяльності складових сектору національної безпеки і оборони України, зокрема удосконалення діяльності Національного антикорупційного бюро України; *практичній діяльності* – для вдосконалення роботи підрозділів сил безпеки та сил оборони України, в завдання та компетенцію яких входить розроблення технічних специфікацій на товари оборонного призначення, а також для вдосконалення процедури проведення огляду та оцінки захисних споруд працівниками Державної служби України з надзвичайних ситуацій; в *освітньому процесі* – для вдосконалення програми курсів, підготовки та проведення лекцій та практичних занять на базі Наукового центру проблем запобігання корупції у сфері безпеки та оборони.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Мулика О. Р. викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії.

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 297 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 337 найменувань на 44 сторінках, додатки – на 29 сторінках.

Перший розділ «Сфера національної безпеки і оборони України як об'єкт правового забезпечення запобігання корупції» складається з трьох підрозділів, присвячених: дослідженню адміністративно-правової природи заходів із

запобігання корупції, визначенню складових сфери національної безпеки і оборони України в контексті корупційних ризиків і встановленню меж відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення в умовах воєнного стану.

Другий розділ «Особливості правового забезпечення запобігання корупції у сфері національної безпеки та оборони України в умовах воєнного стану» складається з чотирьох підрозділів, які присвячені: аналізу правового забезпечення запобігання корупції у сфері воєнної безпеки та оборони, дослідженню сучасного стану запобігання корупції у сфері державної безпеки, розгляду оборонно-промислового комплексу України як об'єкта діяльності із запобігання корупції, наданню правової характеристики заходів із запобігання корупції у сфері цивільного захисту в умовах воєнного стану.

Третій розділ «Напрями удосконалення заходів із запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану» складається з двох підрозділів, які присвячені діяльності суб'єктів із запобігання корупції в сфері національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану, а також удосконалення правового забезпечення цивільного контролю як засобу запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони України.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано *висновки*, у яких висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності.

Дисертант пропонує низку змін доповнень до чинного законодавства, зокрема: до Кримінального кодексу України – визнання вчинення злочину в умовах воєнного стану або надзвичайного стану, а також вчинення злочину з використанням воєнного стану та наслідків інших надзвичайних подій обтяжуючою обставиною (зміни до ст. 67) та посилення відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення, визначені відповідними статтями Кодексу; до Кодексу України про адміністративні правопорушення – визнати вчинення правопорушення в умовах *воєнного або*

надзвичайного стану, стихійного лиха або за інших надзвичайних обставин обтяжуючою обставиною, посилити відповідальність за корупційні правопорушення, передбачені главою 13А Кодексу в умовах воєнного стану, а також розширити повноваження працівників Військової служби правопорядку ЗСУ щодо складання протоколів про корупційні адміністративні правопорушення (ст. 255 Кодексу); до Закону України «Про запобігання корупції» – уточнення рівня підрозділів сил безпеки і оборони, в яких можуть створюватись уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції (ст. 13¹) та встановивши вимогу для сил безпеки і оборони повідомляти уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про випадки отримання ними подарунків під час дії воєнного стану (ст. 2¹¹ прикінцевих положень); до Кодексу цивільного захисту України – вимогу обов'язкового звільнення або розірвання контракту працівниками (службовцями) в разі вчинення останніми корупційних адміністративних правопорушень (ст. 106); до Кримінального процесуального кодексу України – внесення змін до ст. 36 та 216, згідно з якими від детективів НАБУ в умовах воєнного стану розслідування справ не може бути передане до інших органів, а також встановлюються чіткі межі підслідності НАБУ і ДБР; до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» – зміни до ст. 5, відповідно до якої збільшується гранична чисельність працівників НАБУ.

Загалом, дисертація Мулика О. Р. вирізняється послідовним викладом матеріалу, глибиною сформульованих думок, що свідчить про достатній рівень та наукову спроможність дисертанта. Зміст роботи, перелік наукових публікацій доводить наукову зрілість, володіння здобувачем методикою дослідницької роботи, умінням узагальнювати досягнуте в науці і на основі досягнутого самостійно формулювати гіпотези, положення, висновки, які мають концептуальний характер та є основою для подальших наукових пошуків у цьому напрямку.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Мулика О. Р.

«Правове забезпечення запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони України» можуть бути рекомендовані до використання під час підготовки й підвищення кваліфікації уповноважених осіб або працівників уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції, у нормотворчій діяльності спеціалізованих антикорупційних суб'єктів, під час підготовки наукових публікацій та монографій з питань запобігання та протидії корупції.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу Мулика О.Р., необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують, на нашу думку, додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1) У першому підрозділі 1.2. зазначено, що до складових сектору національної безпеки і оборони України належать, зокрема, такі суб'єкти, як Державна міграційна служба України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Однак у другому розділі дисертації автором зазначені органи не розглядаються.

2) На нашу думку, теоретичні положення дисертації набули б більшої обґрунтованості, якщо б автором в окремому підрозділі було розглянуто генезис правових заходів із запобігання та протидії корупції.

3) Недостатньо розкритими темами в дисертаційному дослідженні вбачаються нам статус Національного агентства із запобігання корупції, а також його роль у протидії проявам корупції в сфері національної безпеки і оборони. На нашу думку дослідженню діяльності цього суб'єкта слід було приділити більше уваги.

Однак, висловлені зауваження за своєю сутністю не є критичними, мають лише рекомендаційний характер.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій автора фактів

порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Мулика О.Р. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що дисертація Мулика О.Р. на тему «Правове забезпечення запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони України» сприймається як цілісне завершене монографічне дослідження, містить в собі наукові висновки і рекомендації, що мають істотне значення, відповідає вимогам МОН України. Рецензоване наукове дослідження, його результати та оформлення відповідають спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а Мулик О.Р. заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії (галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»).

Рецензент:

віце-президент з наукової роботи

Науково-дослідного інституту публічного права,

кандидат юридичних наук, доцент

Андрій БОРОВИК

